

Samoerai zonder meester

'Vroeger leerde men iaido om te overleven. Nu om te leren leven.'

Bjørn Aris is een hartstochtelijk aanhanger van de Japanse zwaardkunst, waarin hij meedraait in de Europese top. De weg van een onhandelbaar schooljochie en geslaagd bankemployé naar verlichting.

door
Alfred Birney

Bjørn Aris kwam ooit als jochie in aanvaring met een onderwijzeres. Ze had hem beloofd dat hij buiten mocht gaan spelen als hij eerst een staartdeling zou maken. Toen hij die trots inleverde, eiste ze echter nog een staartdeling. Dit ervoer de jongen als een enorm onrecht en hij sprong uit protest pardoes uit het raam. Hij was judoka, droeg de blauwe band, brak zijn val en rende zijn vrijheid tegemoet. Een twijfelachtige vrijheid overigens, want hij kon direct een andere school gaan zoeken. Waar het er nog strenger aan toeging, wat hem ironischerwijs beter lag.

Jaren later beweegt de 38-jarige Bjørn Aris zich met de Japanse zwaardkunst, het iaido, in de Europese top. Hij was Nederlands kampioen in 2001 en is elk jaar wel ergens bij de topdrie te vinden in deze voor het grote publiek nog tamelijk onbekende gevechtsdiscipline.

Bjørn Aris gaat het rode gebouwtje binnen op de hoek van de Groot Hertoginnelaan en de Conradkade in Den Haag. In de lengterichting van de gang hangen portretten van oude Japanse meesters uit het jiu-jitsu, judo en karate aan de muur. Aan het einde prijkt het portret van Bob van Nieuwenhuizen, een van de grondleggers van het jiu-jitsu in Nederland.

Thans zwaait zijn zoon Steve van Nieuwenhuizen hier de scepter, na jarenlang zijn vader te hebben geassisteerd in judo- en jiu-jitsulessen. Oom Maurice van Nieuwenhuizen stond ooit model voor de markantste Nederlandse stripfiguur aller tijden: Dick Bos. Een bijkans gewijde plek dus, deze Haagse dojo: klein, intiem, doorleefd. "Rond mijn twintigste liep ik hier voor het eerst binnen", vertelt Bjørn Aris in de wandeling naar de kleedruimte. "Ik betrad de mat en was verkocht. De jiu-jitsuaferefen waren een genot om naar te kijken. Tien jaar later verkreeg ik de 1e dan, de zwarte band. Dat betekent iets bij Van Nieuwenhuizen, het niveau ligt hoog. Sinds twee jaar mag ik hier wekelijks een lesuur verzorgen. Dat is een grote eer."

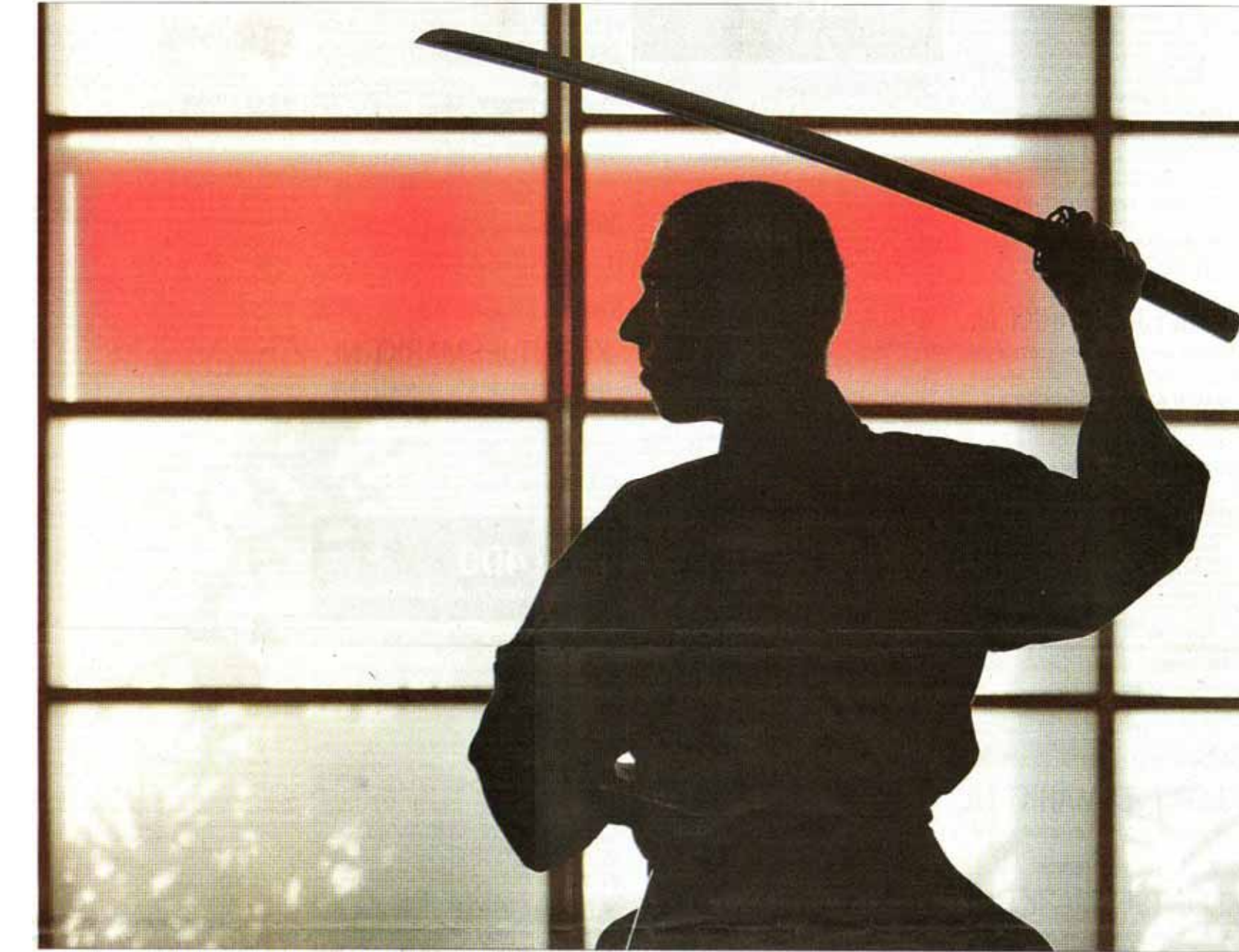
Metamorfose

In de kleedruimte metamorfoseert de sportieve man allengs in een strenge Japanse samoerai. De obi, de buikband, wordt nauwgezet gewikkeld. De veter van de hakama, een geplooidde Japanse broekrok, komt onberispelijk in een vlinderstrik te liggen.

"Jiu-jitsu is ontstaan uit de kennis van monniken, samoeraikrijgers en boeren uit de tijden van het feodale Japan", doceert hij. "Vaak denkt men dat het een vechtsport is, maar het is een gevechtscunst. Je leert dodelijke technieken, dus het kan nooit een sport zijn. Karate en judo zijn afgeleide vormen, die kun je wel als sport beoefenen. De jiu-jitsuka valt niet aan, maar reageert pas als er een aanval wordt uitgevoerd. Het is zelfverdediging in de strikte zin van het woord. Iaido ligt er in wezen dicht tegenaan."

Met een buiging betreedt Bjørn Aris de oefenruimte, de eigenlijke dojo, waar het zonlicht wordt gebroken door de hoge raamluikjes. Aan de rand van de groene mat trekt hij het zwaard uit de schede en wrijft de kling in met kruidnagelolie. Op de mat maakt hij een offerend gebaar met het zwaard in de richting van de shomen: het symbool van de school aan de muur. Dan knielt hij, groet het zwaard zelf en steekt het met de schede in de obi van zijn tenue.

Hij lijkt mijn aanwezigheid dan niet meer op te merken. Ik ben trouwens zijn vijand niet; de vijanden zijn onzichtbare samoeraivechters die hem van voren, opzij en achteren aanvallen. Het licht gekromde Japanse zwaard flitst en suist in korte martiale oefenvormen, die stuk voor stuk in een rustpositie beginnen en eindigen. Sommige technieken schitteren in eenvoud, andere zijn flashy en spectaculair. De gesimuleerde gevechtsscènes lijken zo echt dat ik blij ben geen echte koppen te zien rollen. Na deze iaidotraining met een oefenzwaard laat hij me een antiek zwaard zien. Deukjes in de kling verraden een bloedige geschiedenis. Dit wapen moet ooit een samoerai hebben toebehoord; in een vervlogen Japans tijdperk toen ridders elkaar

De Japanse zwaardvechter wordt aangevallen door onzichtbare samoerai-strijders die hem van voren, opzij en achteren aanvallen. Bjørn Aris laat met zijn zwaard korte, martiale oefeningen zien. Foto Frank Jansen

voor hun landheren op leven en dood bevochten. In 1870 begon Japan met de grote reformatie en de geleidelijke afschaffing van de kaste der samoerai, wie het dragen van zwaarden in 1876 werd verboden.

Is het iaido geen anachronisme eigenlijk? De tijden van de samoerai liggen ver achter ons en je kunt hier toch moeilijk met een zwaard over straat. "Vroeger leerde men iaido om te overleven. Tegenwoordig om te leren leven", is Bjørns antwoord. Dat klinkt bijna therapeutisch. "Het werkt reinigend, het is niet westers. Iaido heeft een sterke meditatieve kant, maar het balanceren van lichaam en geest zit ook in jiu-jitsu. Beide disciplines vullen elkaar aan, hun sporen leiden terug naar dezelfde weg, met het zenboeddhisme als de bron. Iaido is moeilijk, vooral het begin. Elke beweging moet je opnieuw leren met een oefenzwaard in je handen. Feitelijk leer je het nooit. Toch is dit mijn weg."

De weg waarheen? Ik krijg niet direct antwoord. Eerst het verhaal van de meesters der zwaardkunst die na de afschaffing van de samoerai ondergronds scholen stichtten en hun geheime kunsten aan leerlingen doorgaven. In de jaren dertig van de vorige eeuw begon een meester openlijk

iaido te verspreiden. De oorlog bracht een verbod op krijgskunsten teweeg.

Dat verbod werd in 1953 opgeheven. Iaido werd opgenomen in de ZNKR, het Zen Nippon Kendo Renmei, de Japanse Bond. Die gelastte een eenheid van de vele verschillende iaidostijlen. Twaalf grootmeesters bedachten een systeem dat kon dienen als oefenstof en standaard voor examens en kwamen naar buiten met een serie oefenvormen (kata's) onder de noemer 'seitei'. Daarnaast bleven de oude martiale schoolvormen bestaan onder de noemer 'koryu'.

De regel in Nederland is dat iemand eerst 5e dan seitei moet hebben gehaald voordat koryu mag worden beoefend. Bjørn Aris vindt dat grote onzin: "Je moet juist zo snel mogelijk technieken uit de oude scholen'erbij oefenen, wil je iaido echt leren begrijpen. Seitei is uiterlijke vorm, koryu innerlijke. De uiterlijke vorm verleidt menige iaidoka tot een soort ballet."

Leven en dood

"Op een seminar laatst in Engeland werd spontaan een 'embutaikai' gehouden: een wedstrijd naar Japans gebruik waarin je één kans krijgt om vijf kata's aan de jury te tonen. Ik werd tweede uit dertig, dat is aar-

dig op Europees niveau. Veel iaidoka's missen kennis van jiu-jitsu of koryu. Dat kun je zien: hun demonstraties missen inhoud. Hoe beter je je voorstelt dat je een tegenstander om zo te zeggen naar het licht zendt, hoe dichter je komt bij de beleving van de opheffing van de scheiding tussen leven en dood. Dat is zen."

Seminars vallen onder auspiciën van het eerder genoemde ZNKR. Die kent allerlei organen, ook een Nederlandse, waarbij Bjørn Aris is aangesloten. Toch heeft hij momenteel geen vaste leraar. Hij noemt zichzelf 'ronin': samoerai zonder meester. Een van zijn grote voorbeelden is grootmeester Ishido Sensei, een ambassadeur van het iaido die vaak naar Europa komt. Deze aanvaardde eens een uitnodiging van Bjørn Aris om bij hem huis te komen eten. Hij wilde de grootmeester en diens delegatie zo zijn respect betuigen, maar geeft ook toe dat hij hongert naar 'de echte kennis'. Hij verfoeit de scheve gezichten die zo'n hoog bezoek bij sommige iaidoka's met hogere dan-graden geeft. Er blijkt een enorme hiërarchie in de iaidowereld te zijn.

"In het jiu-jitsu helpt men elkaar graag, er is nauwelijks rivaliteit. Het tegendeel zie je

bij iaido. Iaido is de weg naar verlies van ego, maar vaak gaan ego's er juist van groeien. Het ZNKR-examensysteem gaat zo: met 2e dan moet je twee jaar trainen en mag je 3e dan proberen. Met 3e dan moet je drie jaar trainen en mag je 4e dan proberen, enzovoort. Over drie jaar mag ik het weer proberen."

Proberen dus. Het is een lange weg, niet? "Het een way of life. Zen-studie bracht me van de weg van de sporter op de weg van gevechtscunstenaar. Het geheim van zen is: je moet het natuurlijk doen. Dat is de kunst. Ik heb een geslaagde carrière in het bankwezen achter de rug en ben naast mijn jiu-jitsu-klas ook een iaido-klas begonnen. Intussen rond ik zelf een vierjarige opleiding af in healing."

Je bent nogal zoekende, is het niet? Wat wil je nou eigenlijk? Is het denkbaar dat je eindigt als healer (iemand die mensen leert geestelijk in balans te komen)?

"Absoluut."

Zwaard weg?

"Kan ik me voorstellen."

Wat zoek je dan?

"De verlichting."

Waarom?

"Om vrij te zijn."